

Nuorten osallisuutta edistämässä

Hyvinvointidemokratiassa ei riitä, että kansalla on “leipää ja sirsiä, joilla on yhteiskunnallista näkökykyä ja jotka ajattelevat kriittisesti, kyseenalaistavat vallitsevia käytäntöjä, valvovat edustajiaan poliittisessa päätöksenteossa, vastustavat yhteiskuntaelämässä vaikuttavia epäterveitä trendejä, osallistuvat yhteiskunnalliseen keskusteluun ja kantavat vastuuta yhteisistä asioista. Tällainen kansalaisuus ei ole itsestänselvyys. Se saavutetaan kasvun ja kasvatuksen tietä.

Suomessa on viime vuosina alettu kantaa huolta nuorten osallisuudesta. Nuorten osallisuutta edistäviä hankkeita on kymmeniä. Hankkeita on niin paikallisia kuin seutukunnallisiakin. Ne kokoavat eri tahoja yhteistoimintaan. Hankkeiden toteuttajina on niin kunnallisia organisaatioita kuin järjestöjä. Nuorten osallisuuden edistämisestä on tullut nuorisopolitiikan uusi mantra.

Ehkä kaikkein vaikuttavin ilmaus poliittisesta tahdosta edistää nuorten osallisuutta on pääministeri Paavo Lipposen johdolla tuotettu Toimenpideohjelma nuorten osallisuuden edistämiseksi. Tätä vuonna 2002 julkistettua hanketta valmistelleessa johtoryhmässä olivat edustettuina työmarkkinakeskusjärjestöt, Kuntaliitto, evankelisluterilainen kirkko, Sitra, sosiaali- ja terveysministeriö, työministeriö, opetusministeriö, valtiovarainministeriö, Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisoasian neuvottelukunta. Alkuvuodesta 2003 hankkeen koordinointi annettiin Opetushallituksen tehtäväksi. Tällöin perustettiin uusi johtoryhmä, jossa kaikki valmistelusta vastanneeseen johtoryhmään kuuluneet tahot eivät enää ole edustettuina.

Ohjelmaa valmistellut johtoryhmä jakautui kolmeen alaryhmään, jotka olivat työelämätyöryhmä, varhaisen puuttumisen asioiden työryhmä ja eri hallinnonalojen toimintoja käsittelevä työryhmä. Toimenpideohjelma ei ole tiekartaksi kutsutun Lähi-idän rauhansuunnitelman kaltainen vaihteellisesti toisiinsa liittyvien toimenpiteiden kokonaisuus vaan pikemminkin hajanainen kokoelma useita erilaisia avauksia ja toimenpidesuosituksia.

Johtoryhmä rajasi esityksensä peruskoulunsa päättäviin sekä jatko-opinto- ja työllistymismahdollisuuksia etsiviin nuoriin eli käytännössä 15–20-vuotiaiden ikäryhmään. Samalla johtoryhmä ilmoitti tiedostavansa, että “nuorten osallisuuden tai osattomuuden kokemukset perustuvat jo tätä aikaisempaan lapsuudenvaiheeseen”. Johtoryhmän valmistelemaan monipuoliseen ja monella tavalla ansiokkaaseen toimenpideohjelmaan ei sisälly osallisuuden analyysia. Onkin paikallaan kysyä, mitä nuorten osallisuus on, miten se rakentuu ja mitkä ovat sen keskeiset rakennusaineekset.

Nuorten osallisuuden edistäminen ei ole uusi asia, vaikka käsite onkin uusi ja vaikka nyky-yhteiskunta asettaa nuorten osallisuuden edistämislle omat erityiset haasteensa. Itse asiassa olemme kunnia-kaassa seurassa, kun ponnistamme nuorten osallisuuden edistämiseksi. Suomessa siihen on yli satavuotinen traditio, jota monet merkittävät yhteiskunnalliset ajattelijat ja vaikuttajat ovat olleet rakentamassa – merkittävimpinä J. V. Snellman ja Santeri Alkio. Tähän perinteeseen sisältyy merkittävää ja elinvoimaista osallisuuden ja sen yhteiskunnallisen merkityksen teoreettista jäsentämistä, aatteen paloa ja käytännön toimeliaisuutta. Perinteessä korostetaan voimakkaasti kansalaisuutta: kansalaistoimintaa, kansalaismoraalia, kansalaiskasvatusta, kansalaisyhteiskunnan rakentamista.

Nykypäivän keskustelussa nuorten osallisuuden edistämiseen liitetään usein ajatus nuorten kiinnittämistä koulutukseen ja työelämään. Myös valtakunnallisessa toimenpideohjelmassa keskeiseksi teemaksi nousee nuorten opintojen, uravalintojen ja työelämään sijoittumisen tukeminen. Ohjelmassa korostetaan eri tahojen yhteistoimintaa ja vastuuta erityisesti tästä. Vaikka nuorten osallisuuden edistäminen nähdään ohjelmassa laajana kansallisena tehtävänä, jonka toteuttamiseen osallistuvat kansalaisjärjestöt, viranomaiset ja työelämä, sitä voidaan pitää varsin koulutus- ja työkeskeisenä. Painopisteet ovat yhteiskunnan toimintajärjestelmissä ja yhteiskunnallisissa toiminnoissa. Punaisena lankana kulkee ajatus nuorten koulutuksellisen osallisuuden kautta tapahtuvasta työelämään kiinnittämisestä ja edelleen työn kautta tapahtuvasta yhteiskuntaan kiinnittymisestä.

Toimenpideohjelmassa korostetaan kyllä myös lähiyhteisöjen merkitystä nuorten vartumisessa yhteiskunnan osallisuuteen. Ihmissuhteet ja mielekäs työ nähdään tässä yhteydessä “arkea kannattelevina tekijöinä” ja “korvaamattomana sosiaalisena pääomana” ja nuorten lähiyhteisöjen tukeminen määritellään osallisuuden edistämisen yhdeksi painoalueeksi. Nuorten osallisuuden vahvistamisessa painotetaan arvokas-

vatusta sekä yhteiskunnan arvomaailmaan vaikuttamista. Ohjelman mukaan “edes väljästi yhteisesti ymmärretyt käsitykset oikeasta ja väärästä, hyvästä ja pahasta, vapaudesta ja vastuusta, oikeuksista ja velvollisuuksista ovat terveen kasvun edellytyksiä”. Näiden teemojen kautta ohjelma avautuu koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle ja saa kasvatuksellista ilmettä. Samalla kosketuspinta suomalaiseen nuorten osallisuuden edistämisen perinteeseen laajenee ja osallisuus saa kansalaisuuteen ja kansalaistoimintaan viittaavaa sisältöä.

Erityisesti pedagogiselta kannalta tarkasteltuna nuorten osallisuudessa korostuu kasvatusta, osallisuus kasvatuksesta. Perustasona on se kasvatusta, jota vanhemmat ja lähiyhteisö toteuttavat. Tämän lisäksi modernissa yhteiskunnassa on kotikasvatusta tukevaa ja täydentävää, tarvittaessa myös sitä korvaavaa kasvatusta. Yhteiskuntaan on syntynyt laaja ja monipuolinen kasvatustarjonta, jolla on yhteiskuntaelämän kokonaisuudessa monia funktioita ja josta nuoret voivat olla enemmän tai vähemmän osallisia. Yhteiskunnallisen kasvatuksen keskeisenä tarkoituksena on ihmisten osallisuuden edistäminen ja heidän yhteiskunnallisen toimintakykynsä ja subjektiivisen vahvistaminen.

Pedagogisessa viitekehyksessä kuuluu olennaisesti ajatus, että osallisuuteen kasvatetaan. Osallisuus saavutetaan tiettyjen kasvuprosessien kautta, ja näiden kasvuprosessien edistäminen on osallisuuden edistämistä. Yhteiskunnan monimutkaistumisen seurauksena osallisuuteen kasvaminen on käynyt yhä vaikeammaksi ja kasvatusta vaativammaksi. Monimuotoisessa yhteiskunnallisen kasvatuksen järjestelmässä osallisuuden edistäminen yhdistää kasvatustarjontaa toisiinsa. Sen voidaan ajatella läpäisevän kaiken yhteiskunnallisen kasvatuksen, niin koulutuksen kaikki muodot ja asteet kuin koulutusjärjestelmän ulkopuolisetkin kasvatuksen muodot. Näin ajateltuna esimerkiksi ammatillista koulutusta ei tulisi tarkastella vain ammattitaidon tuottamisena vaan olennaisesti myös nuorten osallisuuden edistämisenä ja kasvatuksena yhteiskunnan jäsenyyteen.

Kasvatuksella luodaan kansalaisyhteiskunnan, kansalaistoiminnan ja demokratian henkinen perusta. Demokraattinen kasvatusta luo edellytyksiä yhteiskunnan instituutioiden ja yhteisöjen demokraattiselle toiminnalle yhteiskuntaelämän kaikilla alueilla ja tasoilla. Kasvatusta rakentaa kansalaismoraalia. Sen avulla muokataan ihmisten asenteita ja elämäntapoja, suhtautumista toisiin ihmisiin, kansalaisvelvollisuuksiin, luontoon, politiikkaan ja muihin yhteisiin asioihin. Kasvatuksella edistetään luonteenhyveiden ja yhteiskunnallisten hyveiden kehittymistä.

Kasvatus on osa nuorten kulttuurista osallisuutta. Se saattaa nuoret osallisiksi erilaisista kulttuurimuodosteista, tutustuttaa kulttuuriperintöön, kiinnittää kulttuurin arvoihin ja välineisiin. Kyse ei ole vain siitä, että nuoret kasvatuksessa sisäistävät kulttuurin arvoja. Kasvatus rakentaa nuorten arvotajuntaa ja luo edellytyksiä luovalle toiminnalle eri arvoalueilla ja kulttuurin osa-alueilla – musiikissa, kuvataiteissa, näyttämötaiteessa, kirjallisuudessa, tieteessä, tekniikassa ja muissa luovan toiminnan muodoissa.

Osattomuus kasvatuksesta merkitsee henkistä deprivatiota – yksilöllisesti ja yhteiskunnallisesti. Immanuel Kantin sanoin: Ihminen voi tulla ihmiseksi vain kasvatuksen avulla.